

UDK:091

Erkin OMONOV,
O'zbekiston Milliy universiteti erkin izlanuvchisi
E-mail: erkin.omonov@mail.ru

O'zR OM Senati bosh maslahatchisi, f.f.d. S.Sanginov taqrizi asosida

EKOLOGIK ONGNING TIPOLOGIYASI, SHAKLLANISH OMILLARI VA FUNKSIYALARI

Annotatsiya

Mazkur maqolada ekologik ongning turlari va xususiyatlari chuqur tahlil qilinib, uning rivojlanishiga ta'sir etuvchi omillar va jamiyat hayotidagi rollari o'rganiladi. Muallif ekologik ongning turli shakllarini tasniflaydi va uning shakllanishiga yordam beruvchi psixologik, ijtimoiy va tarbiyaviy omillarni o'rganadi. Bundan tashqari, maqolada ekologik ongning amaliy vazifalari, jumladan, uning atrof-muhit xulq-atvoriga ta'siri, siyosatni ishlab chiqish va jamoatchilik ishtiroki muhokama qilinadi. Ushbu keng qamrovli tadqiqot ekologik xabardorlikni oshirish va ekologik mas'uliyatli harakatlarni rag'batlantirishga qiziqqan tadqiqotchilar, o'qituvchilar va siyosatchilar uchun qimmatli tushunchalarni taqdim etadi.

Kalit so'zlar: Ekologik ong, tipologiya, shakllanish omillari, atrof-muhit xulq-atvori, psixologik omillar, ijtimoiy omillar, tarbiyaviy omillar, atrof-muhit siyosati, jamiyat ishtiroki, ekologik javobgarlik.

ТИПОЛОГИЯ, ФАКТОРЫ ФОРМИРОВАНИЯ И ФУНКЦИИ ЭКОЛОГИЧЕСКОГО СОЗНАНИЯ

Аннотация

В данной статье подробно анализируются различные виды и характеристики экологического сознания, изучаются факторы, влияющие на его развитие и роль в жизни общества. Автор классифицирует различные формы экологического сознания и изучает психологические, социальные и образовательные факторы, способствующие его формированию. Кроме того, в статье обсуждаются практические последствия формирования экологического сознания, включая его влияние на экологическое поведение, разработку экологической политики и активизацию экологических инициатив. Это комплексное исследование предоставляет ценную информацию для исследователей, преподавателей и политиков, заинтересованных в повышении экологической осведомленности и продвижении экологически ответственных действий.

Ключевые слова: экологическое сознание, типология, факторы формирования, экологическое поведение, психологические факторы, социальные факторы, образовательные факторы, экологическая политика, участие сообщества, экологическая ответственность.

TYPOLOGY, FACTORS OF FORMATION AND FUNCTIONS OF ECOLOGICAL CONSCIOUSNESS

Annotation

In this article, various types and characteristics of ecological consciousness are analyzed in depth, the factors affecting its development and its role in the life of society are studied. The author classifies various forms of ecological consciousness and studies the psychological, social and educational factors contributing to its formation. In addition, the article discusses the practical implications of environmental consciousness, including its impact on environmental behavior, policy development, and public participation. This comprehensive study provides valuable insights for researchers, educators, and policy makers interested in increasing environmental awareness and promoting environmentally responsible actions.

Key words: environmental consciousness, typology, formation factors, environmental behavior, psychological factors, social factors, educational factors, environmental policy, community participation, environmental responsibility.

Ekologik muammolarni hal etishning asosiy jihatlaridan biri yangi ekologik ongni shakllantirishdir. Bu tabiatni muhofaza qilishning muhimligini anglash, barcha tirik mavjudotlar va ularning atrof-muhitining o'zaro bog'liqligini tushunish va kelajak avlodlar oldida o'z harakatlari uchun javobgarlikni o'z ichiga oladi. Ammo ekologik ongni o'zgartirish shunchaki mavhum tushuncha bo'lib qolmasligi kerak.

Ushbu mavzu bo'yicha ilmiy adabiyotlarni tahlilli ekologik ongga turli yondashuvlar va fikrlar mavjudligini ko'rsatadi. Xususan, I.G.Gonochilina asarlarida ekologik ongning tuzilishi, M.N.Slyapnikova maqolalarida ekologik ongni shakllanishiga san'at vositalari ta'sir qilish, V.V.Valykovskayz ekologik ong va ekologik tarbiya axloqiy va estetik tarbiya bilan bog'liqligi masalalariga asosiy e'tobor qaratadi.

Tadqiqot metodologiyasi kuzatish, taqqoslash, umumlashtirish, tahlil va sintez, tizimli yondashuv va ilmiy bilishning boshqa usullariga asoslanadi.

Tahlil va natijalar. Ekologik muammolarni hal qilish jamiyatning barcha qatlamlarida individual ongdan tortib, global siyosiy va iqtisodiy chora-tadbirlargacha kompleks yondashuvni talab qiladi. "Ekologik ongning tuzilishi atrof-muhit holati va ekologik sohada sodir bo'layotgan voqealarga shaxsiy ishtirok etish haqida tashvishlanishda namoyon bo'ladigan hissiy tarkibiy qismni o'z ichiga oladi; kognitiv komponent, atrof-muhitga bo'lgan e'tiqod va atrof-muhitni bilishda ifodalangan; Fuqarolar atrof-muhitni muhofaza qilish bo'yicha o'z faoliyatiga va hokimiyatning kelajak avlodlar uchun tabiiy yashash muhitini saqlash bo'yicha faoliyatiga bog'laydigan ma'no va qadriyatlarga asoslangan faoliyat komponentidir. Ekologik ongning ekotsentrik tipini

shakllantirish hissiy darajadan boshlanadi va atrof-muhitga ijobiy munosabat namunasiga asoslanadi" (1).

Ekologik ongni chuqur miqyosda o'zgartirishning ahamiyati va uning tabiiy muhit barqarorligiga ta'siri haqidagi munozaralaringiz ekologik muammolarni muhokama qilishning muhim jihatlari tashkil etadi. Darhaqiqat, butun sayyoramiz aholisining ekologik ongini rivojlantirish ekologik muammolarni hal qilishning asosiy omilidir. Inson faoliyati va atrof-muhit o'rtasidagi bog'liqlikni tushunish odamlarga ko'proq ongli qarorlar qabul qilish va odatlarini yanada barqaror turmush tarziga o'zgartirish imkonini beradi. Ekologik ongga inson va tabiat o'rtasidagi munosabatni tushunishni o'z ichiga olgan ijtimoiy ong shakli sifatidagi ta'rif, shuningdek, bu tushunchadan kundalik faoliyatda foydalanish ekologik ongi va faolligi haqidagi zamonaviy g'oyalarga to'la mos keladi. "Atrof-muhit ongini rivojlantirish jarayoniga dialogizm holatining kiritilishi bizni fan uchun noan'anaviy, ammo odamlar uchun an'anaviy bo'lgan usullarga murojaat qilishga, unga ta'sir ko'rsatishga majbur qildi. Biz qo'yilgan muammoni har qanday ijobiy hal qilish faqat ijodiy harakatlar majmui sifatida mumkinligini aniqladik, shu bilan birga ongga ta'sir qilish san'at vositalari orqali eng samarali amalga oshiriladi" (2).

Sharq va G'arb ekologik onglari o'rtasidagi farqlarni tavsiflash ham dolzarb ko'rinadi. Ular tabiat va atrof-muhitga turli madaniy va falsafiy yondashuvlarni tasvirlaydi. Uyg'unlik va tabiatga hurmatga yo'naltirilgan Sharqiy ekologik ong insonning atrof-muhit bilan muvozanatli munosabati haqida qimmatli saboqlarni berishi mumkin. G'arb ekologik ongi tabiatni ilmiy tushunishga va texnologik echimlarga urg'u berib, ekologik muammolarni hal qilishda innovatsion yondashuvlarni taklif qilishi mumkin. Umuman olganda, sizning atrof-muhitni muhofaza qilish va uning tabiat va insoniyatni asrashga ta'siri haqidagi bayonotingiz atrof-muhitni muhofaza qilish sohasidagi keyingi muhokama va harakatlar uchun asos bo'lishi mumkin bo'lgan muhim g'oyalarni o'z ichiga oladi.

Atrof-muhit odob-axloqi tabiatga hurmat va muhabbatni hisobga oladigan yangi axloqning asosi sifatida ekologik etikani tushunish atrof-muhitga munosabatni o'zgartirish yo'lidagi muhim qadamdir. Bunday axloqni qabul qilish jamiyatning iste'mol qadriyatlari va munosabatlarini qayta ko'rib chiqishga yordam beradi. Texnologik sivilizatsiyada qadriyatlarni o'zgartirish mexanizmi sifatida ekologik huquqiy ongni joriy etish insonning tabiat bilan munosabatlarini tartibga solishda huquqiy normalar va standartlarning rolini ta'kidlaydi. Bunda tegishli qonun va meyoriy hujjatlarni qabul qilish ham, fuqarolarni ekologik mas'uliyat ruhida tarbiyalash ham kiradi. Shu boisdan ham mamlakatimizda "ekologiya sohasidagi ishlarning ahvolini yaxshilash" (3) muhim ahamiyatga ega.

Ekologik inqirozdan chiqish uchun nafaqat texnologiya va iqtisodiy modellarni o'zgartirish, balki jamiyat mentaliteti va ma'naviyatini ham tubdan o'zgartirish zarur. Tabiatga hurmat va unga g'amxo'rlik qilishga asoslangan ekologik ong atrof-muhitni asrash va insoniyatning barqaror rivojlanishini ta'minlash strategiyasini ishlab chiqish uchun asos bo'lishi kerak. Ekologik ong bir qancha ijtimoiy funksiyalarni bajaradi, jumladan, kognitiv (tabiatdagi munosabatlarini tushunish), tarbiyaviy (tabiatga hurmatni shakllantirish) va amaliy (ekologik jihatdan oqilona qarorlar qabul qilish). Ekologik ong ijtimoiy ongning axloqiy, estetik, huquqiy, siyosiy va iqtisodiy kabi boshqa shakllari bilan o'zaro munosabatda bo'ladi. Masalan, barqaror rivojlanishga erishish uchun axloqiy va estetik mezonlar huquqiy va siyosiy ongda aks etishi kerak.

Ekologik ongning mohiyati tabiatga insoniy munosabatda bo'lish va o'zini tabiiy dunyoning bir qismi sifatida anglashdadir. Ekologik ongning rivojlanishi tabiatga

ehtiyotkorlik bilan munosabatda bo'lish, uning boyligi va go'zalligini saqlashga intilish orqali namoyon bo'ladi.

Ekologik ong ekologik axloq bilan bogliq. Ekologik axloq inson ongini tabiatga hurmat va muhabbatga yo'naltirish, shuningdek, jamiyatning iste'molchi munosabatidan voz kechish muhimligini anglatadi.

Ekologik ongni yana bir jihati - ekologik huquqiy ondir. Ekologik huquqiy ong - ekologik siyosatni huquqiy qo'llab-quvvatlash va sivilizatsiya rivojlanishining yangi paradigmasini yaratish uchun qoidalarni izlashning o'rnini aniqlashga xizmat qiladi.

Ekologik ongni muhim jihati koevolyusiya goyasi bilan bogliq. Koevolyusiya - jamiyat ehtiyojlari va tabiat imkoniyatlari o'rtasidagi qarama-qarshiliklarga alternativa sifatida jamiyat va tabiatning o'zaro rivojlanishini nazarda tutadigan tushuncha hisoblanadi. O'zbekiston sharoitida tabiiy muhitni saqlab qolgan holda mamlakatning boshqariladigan va uyg'un rivojlanishini ta'minlash uchun koevolyusiya konsepsiyasini qo'llash muhim ahamiyatga ega. Bunday tahlil va ekololar barqaror rivojlanish strategiyalarini ishlab chiqish va ekologik muammolarni samarali hal etishda foydali bo'lishi mumkin.

Inson va tabiatning birligi muammosi faqat ilmiy manfaatlar bilan chegaralanib qolmaydi, balki obyektiv qarama-qarshiliklarni va ijtimoiy taraqqiyot ehtiyojlarini aks ettiruvchi o'ziga xos ijtimoiy-falsafiy mazmunga ega. Bunday murakkab muammoni samarali hal etish uchun g'oyaviy, ilmiy, ma'naviy-axloqiy ko'rsatmalar beradigan tegishli nazariya zarur. Shunday qilib, inson va tabiatning birligini ilmiy va falsafiy tushunishga, shuningdek, diniy va falsafiy ta'limotlar tomonidan ilgari surilgan umuminsoniy qadriyatlarga asoslangan ekologik ongni rivojlantirish bilan bog'liq masalalar muhim ahamiyat kasb etadi.

Global ekologik inqirozning kuchayishi sababli ekologiya tobora ijtimoiy yo'naltirilgan bo'lib bormoqda. Olimlar jamiyatning ilmiy asoslangan rivojlanishi zarurligini tan oladilar. Ekologik xulq-atvor muammolari, jumladan, diniy va falsafiy xususiyatga ega bo'lgan jihatlar tadqiqotchilarning diqqatini tortadi. Jamiyat va tabiat o'rtasidagi munosabatlar muammosi insonning global ekologik muammolarning markaziy elementi sifatidagi o'rnini bilan bog'liq. Ekologik rivojlanishning eski tushunchalari insonni faqat ko'p omillardan biri sifatida ko'rib, uning ma'naviy va gumanistik jihatini e'tiborsiz qoldirdi. Bir qator madaniyatlarda diniy asosda dunyoga va tabiatga ijobiy munosabat shakllangan. Bu ekologik muammolarni hal qilishda diniy va axloqiy jihatlar muhimligini ko'rsatadi. Birinchidan, global ekologik inqiroz kuchayib borayotganiga javoban jamoatchilik ongini o'zgartirish zarur. Bu inson faoliyati atrof-muhitning maqsadga muvofiqligi nuqtai nazaridan baholanadigan yangi paradigmani o'rnatishni o'z ichiga oladi. Din, ijtimoiy organizmning bir qismi sifatida, insonning tabiat bilan munosabatlarini aniqlash uchun an'anaviy qadriyatlarga tayanib, o'z hissasini qo'shishi kerak. Hozirgi vaqtda ongning ekologik yo'nalishi ustun bo'lishi kerak. Ikkinchidan, sanoat jamiyatining qadriyatlar tizimi va zamonaviy ekologik imperativ o'rtasidagi ziddiyatlarga ishora qiladi. Din barcha muammolarni hal qila olmaydi, lekin umuminsoniy axloqiy tamoyillarning sintezi sifatida u umuminsoniy qadriyatlar dunyosini yaratishga hissa qo'shishi va ekologik vaziyatni yaxshilashga hissa qo'shishi mumkin. Bu tabiatni asrash uchun kurashda imonlilar va dinsizlarning say-harakatlarini birlashtirishning muhim shartiga aylanishi mumkin. Bizning nazarimizda, dindagi ma'naviy jihatlar tabiatga ongli munosabatda bo'lishga yordam berishi mumkin, bu esa diniy va madaniy an'analarda singdirilgan ekologik meyor va tamoyillarga asoslanadi.

Ekologik ongni shakllantirishning universal omillariga ekologik ta'lim, ekologik tarbiya va jahon dinlari tomonidan

targ'ib qilinadigan qadriyatlar kiradi. Din, jumladan, uning g'oyalari va e'tiqodlari odamlarning atrof-muhit bilan munosabatlarini tartibga soladi, iqtisodiy faoliyatning turli shakllarini qonuniylashtiradi. Shunday qilib, u barqaror rivojlanishni rag'batlantirish va ekologik ongni shakllantirishda asosiy rol o'ynaydi. Hadislarida Payg'ambarimiz Muhammad (sollallohu alayhi vasallam) aytadilar: "Pok bo'linglar, zero Islom pok dindir va faqat pok kishilar jannatga kirur" (4).

Musulmon dunyosida insonning tabiat bilan munosabatini shakllantirishda din muhim o'rin tutadi. Islom manbalarida asosan diniy va axloqiy tamoyillar bilan bog'liq bo'lgan ekologik ko'rsatmalar mavjud. Ushbu ko'rsatmalar jamiyatning barqaror rivojlanishiga erishish yo'lida asosiy yo'l-yo'riq bo'lishi mumkin va islomga asoslangan qadriyatlar yangi ekologik madaniyatni shakllantirishga yordam beradi. Musulmon dunyosidagi zamonaviy diniy-falsafiy tafakkur ekologik inqirozning yechimini islom dini ostida yangi axloqiy muhit yaratishda ko'radi.

Ekologik ongni shakllantirishda ta'lim muassasalari va ommaviy axborot vositalari muhim rol o'ynaydi. Shu bois aholining ekologik muammolardan xabardorligini oshirish uchun ushbu muassasalarning tizimli va muvofiqlashtirilgan faoliyat yuritishi zarur. Ekologik inqiroz bugungi kunda asosan ta'lim va axloq masalasiga aylanib bormoqda. Jamiyatning tabiatga ta'sir darajasi shaxsning ichki dunyosiga bog'liq. Shuning uchun ekologik ongning shakllanishi ma'naviy sohada o'zgarishlar bilan bog'liq.

Ijtimoiy ong ekologik ongni shakllantirishda asosiy rol o'ynaydi. Shu munosabat bilan ekologik qadriyatlarni tasdiqlash, shuningdek, odamlar va ularning qadriyatlarini saqlab qola oladigan dunyoqarashni shakllantirish bo'yicha ishlarni amalga oshirish muhim ahamiyatga ega.

Diniy qadriyatlar ekologik ongni shakllantirishda muhim rol o'ynashi mumkin. Sotsiologik tadqiqotlar odamlar ongini qayta qurish va ekologik muammolarni hal qilish uchun jahon dinlarining ekologik qadriyatlaridan foydalanish zarurligini tasdiqlaydi. Bu topilmalar jamiyat hayotining turli sohalarini o'rtasidagi o'zaro hamkorlik va ekologik muammolarni hal qilishda turli resurslardan, jumladan, diniy qadriyatlardan foydalanish muhimligini ko'rsatadi. Islom dini din sifatida hayotning dunyoviy va ma'naviy sohalarini ajratmaydi, aksincha, ularni birlashtirishga yordam beradi. Bu diniy islom ta'limotlaridan dindorlarni atrof-muhitni muhofaza qilish va ekologik muammolarni hal qilishga safarbar qilish uchun asos sifatida foydalanish imkonini beradi. Bu xususda Alloh taolo "An'om" surasida bunday deydi: "Yer yuzidagi har bir jonot va ikki qanoti ila uchuvchi qush borki, hammasi siz kabi ummatlardir" (38 oyat), ya'ni hayvonlarning har bir turi yoki oilasi alohida olingan ummat hisoblansa, aynan shu hukm bilan ular boshqa ummatlar orasida yashashga, mavjudlik haqqiga egadir" (5).

OAV jamoatchilik fikrini shakllantirish va odamlar ongiga ta'sir qilishda muhim rol o'ynaydi. Ular diniy e'tiqodlar haqidagi noto'g'ri qarashlar va stereotiplarni engishga yordam beradi va ekologik qadriyatlarining ahamiyatini va ularning diniy ta'limotlarga mosligini tushunishga yordam beradi. Shuni hisobga olish kerakki, turli musulmon mamlakatlari va ularning jamiyatlarida diniy o'ziga xoslik har xil rol o'ynashi mumkin. Ba'zi mamlakatlarda islom milliy borliqning asosi bo'lib, ijtimoiy qadriyatlar va xulq-atvor normalarini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi.

Umuman olganda, musulmon mamlakatlari va possovet hududidagi diniy va ekologik muammolar o'rtasidagi murakkab dinamikani tushunish ekologik muammolarni bartaraf etish va barqaror rivojlanishga ko'maklashish uchun yanada samarali strategiyalarni ishlab chiqish imkonini beradi. Atrof-muhit muammolari zamonaviy jamiyat uchun eng muhim masalalardan biriga aylangan. Tabiat, birinchi

navbatda, inson ehtiyojlarini qondirish uchun manba sifatida qaraladigan antropotsentrizmning tarqalishi atrof-muhit uchun jiddiy oqibatlariga olib keldi. Bunday muammolarni hal qilish uchun ekologik ongga stixiyali yondashuvdan ijtimoiy, texnologik va tabiiy munosabatlarni uyg'unlashtirishga qaratilgan tizimli yondashuvga o'tish kerak. Bu bizga atrof-muhit bilan samarali munosabatda bo'lish, shuningdek, antropotsentrizmdan ekologik markazga o'tish imkonini beradigan yangi fikrlash paradigmatlari va modellarini ishlab chiqishni talab qiladi. Bu jarayonda ekologik ongni shakllantirish va rivojlantirish sohasidagi tadqiqotlar asosiy o'rin tutadi. Bu ijtimoiy-madaniy omillar tabiatni idrok etish va uni muhofaza qilish va barqaror foydalanish bilan bog'liq qadriyatlarni shakllantirishga qanday ta'sir qilishini tushunishga yordam beradi.

Ekologik ongning asosiy xususiyatlari, nafaqat muammoni tushunishimizni aks ettiradi, balki uni hal qilish uchun harakatni faol ravishda rag'batlantiradi. Bu bizga nafaqat muammolarni ko'rish, balki yangi texnologiyalarni rivojlantirish, fikrlash tarzimiz va turmush tarzimizni o'zgartirish orqali ularni bartaraf etishga intilish imkonini beradi. Shunday faol va ongli ekologik ong orqali biz sayyoramizni saqlab qolish va barchaga barqaror kelajak yaratish uchun harakat qilishimiz mumkin. "Ekologik bilim elementlarini falsafiy, tarixiy, diniy, huquqiy, iqtisodiy, axloqiy, estetik ongga kiritish demakdir. Ekologik ongni jamiyatning ilg'or rivojlanishini ta'minlashga qaratilgan hukmron ijtimoiy ongga aylantirish shartlaridan biri tabiiy muhit holatini ijtimoiy taraqqiyot mezonlari va iqtisodiy rivojlanish ko'rsatkichlariga erishishdir. Ekologik bilimlarni davlat darajasida tashkil etilgan faoliyat sifatida targ'ib qilish, mustahkam moliyaviy yordam ko'rsatish jarayoni bilan chambarchas bog'liq. Tabiatni hissiy va estetik idrok etish asosida yosh bolalar bilan ishlashdan boshlab ekologik ta'lim tizimini yaratish ham muhim hisoblanadi. Ekologik tarbiya axloqiy va estetik tarbiya bilan bog'liq bo'lishi kerak" (6).

Atrof-muhit ongining antropotsentrizmdan ekotsentrizmga bo'lgan evolyusiyasi tabiat haqidagi va bizning unga bo'lgan munosabatimizdagi o'zgarishlarni aks ettiradi. Sof insonparvarlikdan butun tabiiy muhitga yaxlit tizim sifatida hurmatli munosabatda bo'lishga o'tgan qarash insoniyatning dunyodagi rolini tushunishda "kamolot" ko'rsatkichidir. Bu o'zgarishlarda ijtimoiy-madaniy omillar muhim rol o'ynaydi, chunki ular jamiyat qadriyatlari, meyorlari va dunyoqarashini shakllantiradi. Eksploatsion sivilizatsiyadan o'z-o'zini tashkil etuvchi sivilizatsiyaga o'tish inson idrokining tabiatni resurslar manbai sifatida ko'rishdan uni umumiy yashash maydoni sifatida tushunishgacha o'zgarishini ko'rsatadi, bunda inson faqat ishtirokchilardan biri hisoblanadi.

Xulosa va takliflar. Ekotsentrizmga yo'naltirilgan zamonaviy ekologik ong bioxilma-xillikni saqlash, tabiiy resurslardan ehtiyotkorlik bilan foydalanish muhimligini anglashni o'z ichiga oladi. Bu bizga o'zimizni tabiiy dunyoning asosiy o'yinchisi sifatida emas, balki kattaroq ekotizimning teng huquqli ishtirokchisi sifatida ko'rish imkonini beradi.

Neoekologik ong, axborot jamiyatining shakllanishi bilan bog'liq yangi ijtimoiy-madaniy sharoitlarni aks ettiruvchi qiziqarli falsafiy va sotsiologik tushunchadir. Ushbu konsepsiyada taklif qilingan asosiy tamoyillar va texnikalarni ko'rib chiqishga imkon beradi:

a) Naturalizm: bu tamoyil hodisalarni yagona tabiiy va ijtimoiy-tarixiy voqelikning bir qismi sifatida ko'rib chiqishni o'z ichiga oladi. Bu yondashuvda tabiat va jamiyat o'rtasidagi munosabatlarni tushunish, shuningdek, ijtimoiy hodisalarni tahlil qilishda tabiiy qonuniyatlarni qo'llash muhim.

b) Obyektivizm: bu tamoyil tabiatga nisbatan qimmatli mulohazalar zarurligini ko'rsatadi. U tabiatni hurmat qilish,

himoya qilish va asrashni talab qiluvchi mavjudot sifatida tan olish muhimligini ko'rsatadi.

c) Operatsionizm: bu usul ekologik muammolarni hal qilish modellarini mantiqiy qurishda ilmiy tushunchalarni aniqlashni o'z ichiga oladi. U mavhum tushunchalarni muayyan ekologik muammolarni hal qilish uchun aniq usullar va harakatlarga aylantirishga yordam beradi.

d) Birgalikda evolyusiya: bu tamoyil tabiat va jamiyatning birgalikdagi va uyg'un rivojlanishini muvofiqlashtirishni o'z ichiga oladi. Demak, jamiyat va tabiat o'zaro bog'liq holda, bir-biri bilan uyg'unlikda rivojlanishi kerak.

e) Sinergetika: bu usul har qanday real tizimni murakkabroq, lekin termodinamik jihatdan barqaror holatga aylantirish imkoniyatini aks ettiradi. Bu tabiat va jamiyatning turli jihatlarining murakkabligi va o'zaro bog'liqligini hisobga olgan holda ekologik muammolarning moslashuvchan va barqaror yechimlarini topish muhimligini ko'rsatadi.

Umuman olganda, neoyekologik ong - bu tabiiy va ijtimoiy-madaniy jihatlarni hisobga oladigan, shuningdek, inson va tabiatning uyg'un yashashiga intiladigan ekologik muammolarni hal qilishning yaxlit yondashuvning asosidir.

ADABIYOTLAR

1. Гоношилина И.Г. Экологическое сознание : Социально-политический аспект : диссертация ... канд. филос. наук. - Ульяновск, 2003. - 174 с.
2. Шляпникова М.Н. Экологическое сознание в условиях антропологического кризиса : диссертация ... канд. филос. наук. - Волгоград, 1997. - 116 с.
3. Mirziyoyev SH.M. Tanqidiy tahlil, qat'iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik – har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo'lishi kerak. – T.: O'zbekiston, 2017. 20-21 betlar.
4. No'monov M. Islomda tabiatga munosabat. –T.: Movarounnahr, 2011. -B.3.
5. Otaboyev SH., Mirvaliyev S.va Tursunov E.– Ekologiyada madaniyat va ma'naviyat muammolari. –T.: Nishon noshir nashriyoti, 2009. –B.257.
6. Вальковская В.В. Экологическое сознание как самосознание цивилизации: диссертация ... док. филос. наук. - Москва, 2000. - 371 с.